

SPIS TREŚCI

Legenda oznaczeń w przykładach	13
Od Autorki	15
Od Tłumacza	17

CZĘŚĆ PIERWSZA – ZAGADNIENIA OGÓLNE

Rozdział 1: Wprowadzenie	19
---------------------------------------	-----------

1. Język a znaczenie	19
2. Elementarne jednostki semantyczne	25
3. Uniwersalia leksykalne	30
4. Pojęcia wrodzone a przyswajanie języka	33
5. Uniwersalna składnia znaczenia	36
6. Naturalny Metajęzyk Semantyczny (NMS)	39
7. Inwarianty semantyczne	41
8. Zagadnienia metodologiczne	42
8.1. Polisemia	43
8.2. Alloleksja	43
8.3. Obligatoryjne i na wpół obligatoryjne morfy portmanteaux	45
8.4. Opcje walencyjne	45
8.5. Relacje niekompozycyjne	45
8.6. Powtarzająca się polisemia	47
8.7. Rezonans	47
8.8. Zdania kanoniczne	48
9. Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość teorii NMS	49

Rozdział 2: Przegląd elementarnych jednostek semantycznych	53
---	-----------

A. DAWNE ELEMENTARNE JEDNOSTKI SEMANTYCZNE	53
---	-----------

1. Wprowadzenie	53
-----------------------	----

2.	Elementy nominalne: JA, TY, KTOŚ, COŚ, LUDZIE.....	54
2.1.	JA i TY	54
2.2.	KTOŚ i COŚ.....	56
2.3.	LUDZIE	58
3.	Określniki: TEN (TA, TO), TEN SAM, INNY	60
3.1.	TEN (TA, TO)	60
3.2.	TEN SAM i INNY.....	61
4.	Kwantyfikatory: JEDEN, DWA, DUŻO, WSZYSTKO (WSZYSTKIE, WSZYSCY).....	62
4.1.	JEDEN, DWA, DUŻO	62
4.2.	WSZYSTKO (WSZYSTKIE, WSZYSCY)	65
5.	Predykaty mentalne: MYŚLEĆ, WIEDZIEĆ, CHCIEĆ, CZUĆ.....	66
6.	Mowa: MÓWIĆ	68
7.	Działania i zdarzenia: ROBIĆ, DZIAĆ SIĘ (ZDARZAĆ SIĘ).....	69
8.	Ewaluatory: DOBRY i ZŁY	70
9.	Deskryptory: DUŻY i MAŁY	73
10.	Czas: KIEDY, PRZED, PO	75
11.	Przestrzeń: GDZIE, POD, NAD	77
12.	Partonomia i taksonomia: CZĘŚĆ i RODZAJ	79
12.1.	CZĘŚĆ	79
12.2.	RODZAJ.....	82
13.	Metapredykaty: NIE, MÓC, BARDZO.....	84
13.1.	Negacja: NIE	84
13.2.	MÓC.....	87
13.3.	BARDZO	88
14.	Łączniki międzyzdaniowe: JEŻELI, BO (PONIEWAŻ, Z POWODU), (TAK, TAKI) JAK	89
14.1.	JEŻELI	89
14.2.	BO (PONIEWAŻ, Z POWODU)	90
14.3.	(TAK, TAKI) JAK.....	92
B.	NOWE ELEMENTARNE JEDNOSTKI SEMANTYCZNE	94
15.	Wprowadzenie	94
16.	Określnik/kwantyfikator i element powiększający: NIEKTÓRE i WIĘCEJ	95
16.1.	Określnik/kwantyfikator: NIEKTÓRE (ang. SOME)	95
16.2.	Element powiększający: WIĘCEJ	98
17.	Predykaty mentalne: WIDZIEĆ i SŁYSZEĆ	101
18.	Ruch, istnienie, życie: PORUSZAĆ SIĘ, BYĆ, ŻYĆ (BYĆ ŻYWYM)	105
18.1.	PORUSZAĆ SIĘ	105
18.2.	BYĆ.....	106
18.3.	ŻYĆ (BYĆ ŻYWYM).....	109
19.	Przestrzeń: DALEKO i BLISKO, STRONA (PO [TEJ] STRONIE), WEWNĄTRZ, TUTAJ	112
19.1.	DALEKO i BLISKO	112
19.2.	STRONA (PO [TEJ] STRONIE).....	116
19.3.	WEWNĄTRZ.....	118
19.4.	TUTAJ.....	120

20.	Czas: DŁUGO (DŁUGI CZAS), KRÓTKO (KRÓTKI CZAS), TERAZ	121
20.1.	DŁUGO (DŁUGI CZAS), KRÓTKO (KRÓTKI CZAS)	121
20.2.	TERAZ	123
21.	Wyobrażenia i możliwość: JEŻELI/GDYBY ... TO(BY), MÓC, BYĆ MOŻE.....	125
21.1.	JEŻELI/GDYBY ... TO(BY) (IF ... WOULD)	125
21.2.	MÓC i BYĆ MOŻE	128
22.	SŁOWO	132
23.	Zagadnienia ogólne: pojęcia przeciwstawne i konwersy	133
24.	Wnioski	135

Rozdział 3: Gramatyka uniwersalna – składnia uniwersalnych elementarnych jednostek semantycznych..... 137

1.	Wprowadzenie	137
2.	Rozważania wstępne	138
3.	Elementy nominalne: YOU (TY), I (JA); SOMEONE (KTOŚ), PEOPLE (LUDZIE); SOMETHING (COŚ).....	140
3.1.	YOU oraz I	140
3.2.	SOMEONE (KTOŚ) i PEOPLE (LUDZIE)	141
3.3.	SOMETHING (COŚ)	143
4.	Predykаты mentalne: THINK (MYŚLEĆ), KNOW (WIEDZIEĆ), WANT (CHCIEĆ), FEEL (CZUĆ), SEE (WIDZIEĆ), HEAR (SŁYSZEĆ).....	145
5.	Mowa: SAY (MÓWIĆ)	146
6.	Działanie, zdarzenia i ruch: DO (ROBIĆ), HAPPEN (DZIAĆ SIĘ (ZDARZAĆ SIĘ)), MOVE (PORUSZAĆ SIĘ)	148
6.1.	DO (ROBIĆ)	148
6.2.	HAPPEN (DZIAĆ SIĘ (ZDARZAĆ SIĘ)).....	149
6.3.	MOVE (PORUSZAĆ SIĘ).....	150
7.	Istnienie i życie: BE (BYĆ) oraz LIVE (ALIVE) (ŻYĆ (BYĆ ŻYWYM))	151
7.1.	BE (BYĆ).....	151
7.2.	LIVE (ALIVE) (ŻYĆ (BYĆ ŻYWYM)).....	152
8.	Określniki i kwantyfikatory: THIS (TEN (TA, TO)), THE SAME (TEN SAM), OTHER (INNY), ONE (JEDEN), TWO (DWA), MANY/MUCH (DUŻO), SOME (NIEKTÓRE), ALL (WSZYSTKO (WSZYSTKIE, WSZYSCY))	153
8.1.	THIS (TEN (TA, TO)).....	153
8.2.	THE SAME (TEN SAM)	154
8.3.	OTHER (INNY)	155
8.4.	Kwantyfikatory: ONE (JEDEN), TWO (DWA), MANY/MUCH (DUŻO), SOME (NIEKTÓRE), ALL (WSZYSTKO (WSZYSTKIE, WSZYSCY)).....	156
9.	Element powiększający: MORE (WIĘCEJ).....	157
10.	Ewaluatory: GOOD (DOBRY) i BAD (ZŁY)	158
11.	Deskryptory: BIG (DUŻY) i SMALL (MAŁY).....	159
12.	Czas: WHEN (KIEDY), AFTER (PO), BEFORE (PRZED), A LONG TIME (DŁUGO (DŁUGI CZAS)), A SHORT TIME (KRÓTKO (KRÓTKI CZAS)), NOW (TERAZ)	160

13. Przestrzeń: WHERE (GDZIE), HERE (TUTAJ), FAR (DALEKO), NEAR (BLISKO), UNDER (POD), ABOVE (NAD), SIDE (STRONA (PO [TEJ] STRONIE)), INSIDE WEWNĄTRZ, HERE (TUTAJ)	162
13.1. WHERE (GDZIE) i HERE (TUTAJ)	162
13.2. FAR (DALEKO) i NEAR (BLISKO)	164
13.3. UNDER (POD) i ABOVE (NAD)	165
13.4. SIDE (STRONA (PO [TEJ] STRONIE))	166
13.5. INSIDE (WEWNĄTRZ)	166
14. Łączniki międzyzdaniowe: BECAUSE (BO (PONIEWAŻ, Z POWODU)), IF (JEŻELI), IF ... WOULD (JEŻELI/GDYBY ... TO(BY))	167
14.1. BECAUSE (BO (PONIEWAŻ, Z POWODU))	167
14.2. IF (JEŻELI)	168
14.3. IF ... WOULD (JEŻELI/GDYBY ... TO(BY))	168
15. Operatory zdaniowe	169
15.1. Negacja: NOT (NIE)	169
15.2. Możliwość: MAYBE (BYĆ MOŻE)	169
16. Metapredykat: CAN (MÓC)	170
17. Intensyfikator: VERY (BARDZO)	171
18. Taksonomia, partonomia: KIND OF (RODZAJ), PART OF (CZĘŚĆ)	172
19. Podobieństwo: LIKE ((TAK, TAKI) JAK)	174
20. Uwagi ogólne	175

Rozdział 4: Prototypy i inwarianty

1. Wprowadzenie	179
2. Nadużywanie pojęcia 'prototypu' w semantyce – kilka przykładów	180
2.1. Znaczenie słowa <i>boat</i> ('łódź')	180
2.2. Znaczenie słowa <i>kawaler</i> (<i>bachelor</i>)	180
2.3. Znaczenie słowa <i>gratulować</i> (<i>congratulate</i>)	181
2.4. Znaczenie słowa <i>ptak</i> (<i>bird</i>)	182
2.5. Znaczenie słowa <i>kłamać</i> (<i>lie</i>)	183
2.6. Znaczenie słowa <i>matka</i> (<i>mother</i>)	185
2.7. Znaczenie słowa <i>umeblowanie</i> (<i>furniture</i>)	187
2.8. Znaczenie słowa <i>zabawka</i> (<i>toy</i>)	188
2.9. Znaczenie słowa <i>gra</i> (<i>game</i>)	189
3. Użyteczność pojęcia 'prototypu' w semantyce	192
3.1. Znaczenie nazw kolorów	192
3.2. Znaczenie słów określających uczucia	193
3.3. Znaczenie słowa <i>filiżanka</i> (<i>cup</i>)	194
3.4. Znaczenie słowa <i>wuj</i> (<i>uncle</i>)	195
3.5. Znaczenie słowa <i>ptak</i> (<i>bird</i>)	195
3.6. Znaczenie słów <i>pomidor</i> (<i>tomato</i>), <i>kapusta</i> (<i>cabbage</i>) i <i>jabłko</i> (<i>apple</i>)	197
3.7. Znaczenie słowa <i>climb</i> 'wspinać się'	198
4. Wnioski	200

Rozdział 5: Jednostki elementarne i pola semantyczne203

1. Wprowadzenie	203
2. Rodzaje naturalne i rodzaje kulturowe.....	204
3. Czasowniki aktów mowy	207
4. Uczucia	212
5. Wnioski.....	216

Rozdział 6: Semantyka a „myśl prymitywna”217

1. Wprowadzenie	217
2. Uniwersalność pojęcia BO (PONIEWAŻ, Z POWODU).....	219
3. Uniwersalność pojęcia JEŻELI.....	222
4. Uniwersalność pojęcia KTOŚ [SOMEONE]	225
5. Uniwersalność pojęcia WSZYSTKO (WSZYSTKIE, WSZYSCY) [ALL].....	226
6. Uniwersalność pojęć WIEDZIEĆ [KNOW] i MYŚLEĆ [THINK]	231
7. Zagadnienia ogólne.....	239

Rozdział 7: Złożoność semantyczna i rola ostensji w przyswajaniu pojęć245

1. Wprowadzenie	245
2. Pojęcia złożone jako konfiguracje pojęć prostych	246
3. Pojęcia abstrakcyjne – słowa oznaczające uczucia	248
4. Stosunkowo proste pojęcia konkretne – części ciała i środowisko naturalne.....	252
5. Słowa określające temperaturę oraz pojęcie ‘ognia’	255
6. Rodzaje kulturowe i rodzaje naturalne – <i>chleb</i> i <i>woda</i>	259
7. „Podłączanie” pojęć	265
8. Wnioski.....	267

CZĘŚĆ DRUGA – SEMANTYKA LEKSYKALNA

Rozdział 8: Przeciw podejściu „przeciw definicjom”269

1. Znaczenie językowe.....	269
2. Definicje jako narzędzie badań międzykulturowych.....	269
3. Pojęcie inwariantu semantycznego	272
4. Określoność znaczenia.....	274
5. Problemy związane z polisemią	274
6. Znaczenie leksykalne a illokucyjne figury retoryczne.....	277
7. Podobieństwo rodzinne.....	278
8. Definicje słownikowe	282
9. Fodor o definicjach	286
10. Wnioski.....	289

Rozdział 9: Semantyka a leksykografia	293
1. Wprowadzenie	293
2. Zakres słownika a adekwatność i prawdziwość zawartych w nim informacji	293
3. Podawanie informacji nieprawdziwych	295
4. Podawanie informacji niepotrzebnych	296
5. Mylenie znaczenia słowa z wiedzą o przedmiocie	297
6. Definicje zbyt szerokie	298
7. Chwytywanie semantycznego inwariantu słowa	300
8. W obronie dyskretności znaczenia	303
9. Rozróżnianie polisemii i niejasności	306
10. Unikanie błędnego koła	310
11. Opieranie się na jednostkach niedefiniowalnych	313
12. Używanie prostego języka	318
13. Nowe sposoby definiowania	319
14. Wnioski	322
 Rozdział 10: Znaczenie nazw kolorów i uniwersalia widzenia	 323
1. Wprowadzenie	323
2. Znaczenie a wiedza naukowa	326
3. Znaczenie i karty kolorów	330
4. Znaczenie i rzeczywistość psychologiczna	333
5. Nazwy kolorów jako „przypisania”	335
6. ‘Czarny’ i ‘biały’, ‘ciemny’ i ‘jasny’	338
7. Angielskie <i>green</i> , walijskie <i>gwyrdd</i> i <i>latu</i> w hanunoo	342
8. Angielskie <i>blue</i> , polskie <i>niebieski</i> , rosyjskie <i>голубой</i> i <i>синий</i> , japońskie <i>aoi</i> i tajskie <i>fāa</i>	345
9. ‘Czerwony’ i ‘żółty’	351
10. ‘Makrobiały’ i ‘makroczerwony’	354
11. ‘Makroczerwony’ i <i>grue</i>	359
12. Nazwy kolorów „mieszanych”	362
13. ‘Brązowy’	364
14. Nazwy wzorców prototypowych	366
15. Wnioski: chromatologia, poznanie i kultura	367
 Rozdział 11: Semantyka rodzajów naturalnych	 373
1. Wprowadzenie	373
2. Pojęcia abstrakcyjne i pojęcia konkretne	374
3. Wiedza naukowa a wiedza potoczna	375
4. Przykład: myszy „potoczne” a myszy „naukowe”	377
5. Dowody na istnienie pojęcia potocznego	382
6. Uwagi ogólne	385
7. Wnioski	387

Rozdział 12: Semantyka i etnobiologia	389
1. Wprowadzenie	389
2. Analiza etnobiologiczna – narzędzia i metody	391
3. Rodzaje dowodów językowych	393
3.1. Sposoby mówienia o rzeczywistości	394
3.2. Przystawalność gramatyczna	394
3.3. Struktura morfologiczna	395
3.4. Dane frazeologiczne	395
3.5. Dowody leksykalne	396
4. „Formy życia” w angielskiej zoologii potocznej	397
5. Czy istnieją „jednorodziejowe formy życia”?	399
6. „Formy życia” w angielskiej botanice potocznej	401
7. Rodzaje politypiczne	405
8. „Gesty” i „cechy dystynktywne”	406
9. „Ukryte natury” i „nazwy własne”	407
10. Organizmy żywe i artefakty – kategorie pojęciowe podobne czy krańcowo różne?	410
11. Wnioski	414

CHĘŚĆ TRZECIA – SEMANTYKA GRAMATYKI

Rozdział 13: Reguły semantyczne w gramatyce	417
1. Wprowadzenie	417
2. Reguły semantyczne – dotychczasowa praktyka	419
3. „Rzeczowniki podwójne” a absolutna siła przewidywania	422
4. Dowody na różne konceptualizacje	424
5. Tajemniczość słowa <i>scales</i> ‘waga’	426
6. Różnorodność języków a przewidywalność	429
7. Różne kultury, różne konceptualizacje	435
8. Semantyka rodzaju gramatycznego	436
9. Podświadomy charakter reguł semantycznych	438
10. Wnioski	439

Rozdział 14: Semantyczna podstawa opisu gramatycznego i typologii – – zagadnienie przechodniości i zwrotności	441
1. Wprowadzenie	441
2. Niepowtarzalność systemów gramatycznych i semantycznych	443
3. Typologia a semantyka	446
4. Konstrukcje zwrotne	448
5. Konstrukcje przechodnie	459
6. Wnioski	466

Rozdział 15: Porównywanie kategorii gramatycznych w różnych językach:	
semantyka określników źródła wiedzy	469
1. Wprowadzenie	469
2. Język kashaya.....	470
3. Język kechua	477
4. Język wintu	482
5. Język maricopa.....	491
6. Języki bułgarski i macedoński.....	496
7. Wnioski.....	502
8. Zestawienie formuł semantycznych proponowanych dla poszczególnych przyrostków	502
Bibliografia.....	507